

KUR'AN VE İSLÂM'IN ŞARTLARI(*)

ALİYA İZZETBEGOVIÇ

Çeviren Dr. Rahman ADEMI

Genel olarak okuyoruz ki beş büyük dini görev vardır: Şehadet, namaz, oruç, zekat ve hac. Onlar İslâm'ın beş direği veya daha sık İslâm'ın beş şartı olarak adlandırılırlar. Bunu elif bâ kitabında da ansiklopedide de buluyoruz. Dünyanın dört bucağında Müslüman çocuklar böyle öğreniyorlar. Müslümanların ve yaşlıların anlayışı bunun üzerinedir ve İslâm'ın ne olduğuna bakılmaksızın, insanların büyük çoğunluğu, reddetse de kabul etse de fark etmeksizin, onun (İslâm'ın) şartlarda verildiğini düşünür. Beş şart bilgisinde bizim İslâm hakkındaki tüm bilgimiz bulunmaktadır. İslâm hakkındaki tüm bilgisizliğimiz de içinde bulunduğu daha az bilinen bir şeydir. Bu makale işte bu bilgisizliğe ithaf edilir. Kur'an'ı okuyun ve şartları öğrenin ve siz, şartların Kur'an'ı yansıtmadığı hususundaki fikirden kendinizi alamazsınız. Şartlar, Kur'an'ın kısaltılmış ayetlerinden biri olmalıydı, fakat onlar bu değildir. İnsanlar onları İslâm'ın tanımlaması olarak bilirler, fakat durum bu değildir.

Bir mantık kitabında, “tanımlama; onunla tanınabilecek ve diğerlerinden farklı olduğunu gösterecek, bir şey veya bir kavramın içeriği belirlenen mantıkî bir işlemdir” diye okuyorum. Dahası "tanımlama; şeyin ölçüsüne uygun olmak zorunda, yani ona ne dar ne de çok geniş olmamalı, içinde, sadece ve sadece, kavramın mantıkî kapsamını ve içeriğini belli edecek zorunlu özelliklerini taşımalıdır. Bundan ne daha fazla ne de daha az. Böylece mesela: Kare, kenarları birbirine paralel ve eşit olan bir dörtgendir. Önemli unsurlar: Kenar sayısı (dört), kenarların eşitliği ve aralarındaki açılar (dik). Bu önemli unsurlardan birinin eksik olduğu bir tanımlamada, biz kareyi tanıyamazdık. Bu kare tanımlaması olmazdı.

Buna benzer bir durum, şartları ve İslâm'ı kıyasladığımızda da meydana gelmektedir. Şartlar, taşıdıkları isim dolayısıyla öyle olmalı iken ve herkesin bunu beklemekte olduğu halde, Kur'an'ın bütün önemli unsurlarını temsil etmemektedir. İslâm'ın şartlarının bilinmesi hususunda sahte bir tesir yaratılmaktadır. Hatalı bilgi bilmezlikten daha tehlikelidir çünkü konu hakkında hatalı tasvir yaratmakta ve bilmediğimizi öğrenmek için çabamızı bloke etmektedir.

Bugünkü biçimde “şartları” tanımlayan kimdir bilmiyorum, fakat eğer onlar Kur'an'ın ruh ve bütünlüğünü ifade etmiyorlarsa, onu yapan otoritenin ismi çok da önemli değildir. Şartların öğrenilmesi (ezberlenmesi) Kur'an'ı anlayarak okumanın yerini aldı. Kısaltılma metotları çok riskli ve bu sebeple de sorumluluk taşır. Onlar, içlerinde ana fikrinin sakatlanması tehlikesini taşırlar, kendileri ise insanların manevi tembelliğinden destek görmektedirler. Yani, insanlar, kısaltılmış versiyonları, kısaltılmış, özeti, hazır tanımlamaları severler. Bu durum onları uzun ve zahmetli şahsî araştırmalardan kurtarır. Beş şartını ezberlemek Kur'an'ın bütününe araştırmak-

* ALİYA İZZETBEGOVIÇ – ÖZGÜRLÜK MÜCADELESİ VE İSLÂMÎ YENİDEN DOĞUŞUN SORUNLARI, Haz: Mahmut Hakkı Akın-Faruk Karaaslan-Ümit Aktaş, Malatya Büyükşehir Yayınları, Mayıs-2016.

tan daha kolaydır. Çok açık ve kesin bir biçimde âdil olma çağrısı, aynı açıklık ve kesinlikle ifade edilen mücadele (cihat) emri, Kur'an'ın çok yerinde zikredilen ve bu sefer iyiliğin sadece namaz ve oruçta değil, çok geniş anlamda, Kur'an'ın ışığında olan “iman edin ve iyilik yapın (salih amel)” şeklindeki çağrılarını nerededirler? Tümüyle Kur'an'ı bezemiş olan ve Kur'an'ı okuyan herkesin ruhu içinde ilk ve son etkilenmeyi oluşturan bu iyilik yapma çağrısı, işte bu davet bu şartlar arasında yerini bulabilmiş değildir.

Herkes şu sonuca varıyordu: Namaz kılıyor, oruç tutuyor, malımın %2,5'ini veriyor ve neticede hacca gidiyorsam (Kâbe'yi ziyaret edersem), ben emin bir biçimde her iki dünyanın saadeti garantilemiş oluyorum. Acaba öyle midir? Kitaplarımız, cami kapılarının eşiklerini eskiten fakat ruhları boş olan kimselerin kissalarıyla doludur. Maalesef bu kissaları sadece kötü niyetliler yazmıyor.

Eğer insanlar, yüzyıllarca ve nesilden nesile, ruha, anlayışa ve davranışa şekil veren önder ve sürükleyici düşüncenin sakat, arızalı ve eksik örneğine sahip iseler, sonuçların da aynı şekilde arızalı, eksik ve nâtamam olması mucize midir?

Kur'an'ın içinden bakarak İslâm'ın her şeyden evvel iki şartı vardır: Birincisi iman etmek, ikincisi de iyilik yapmaktır. Eğer birisi, söz konusu iyiliğin sadece namaz, oruç ve zekâtla sınırlanabilirliğini düşünüyorsa, o kişi, her şeyden evvel kendine karşı büyük bir adaletsizlik ve İslâm'a çok kötü hizmet ediyor demektir.

Tabii ki bazıları, itirazımın gerçek manasını anlamadan, adalet, basitlik, karşılıklı yardımlaşma, güzel davranış vs. hakkındaki o kalın kitabı olan ahlak, İslâm etiğini unuttuğumu bana hatırlatacaktır. Fakat zaten ahlak, şartlardan farklı olarak ikinci planda değil midir? Yapılacak bir anket, Müslümanların büyük bir çoğunluğunun, şartları bilerek fakat ahlak ve onun hükümlerini bilmeden yaşayıp öldüğünü garantili olarak ortaya koyardı. İşte, tam da ahlakın bazı hükümlerinin “şart” olmaları gerektiği söz konusudur. Bu hükümlerden birisi şüphesiz, Kur'an'ın Allah'a imandan sonra en çok zikrettiği, dünyada iyilik misyonudur.

Kur'an bu çifte çağrısını bütün 23 yıllık nüzûlü esnasında, doğrudan gönderilmiş olduğu topluluğun geçtiği bütün durumlarda ısrarla ve yorulmadan tekrar etmeye devam etmektedir. Sadece Bakara suresinde sekiz yerde buldum (ayet. 58, 62, 82, 83, 177, 224, 254 ve 277), daha sonra aynı şekilde takip eden surelerde: 3/92, 3/104, 3/180, 4/36, 4/58, 4/124, 4/149, 5/1, 5/3, 5/10, 5/38, 5/51, 5/72, 7/156, 7/198, 9/21, 9/72, 9/113, 11/23, 13/22-24, 16/90, 16/97, 17/7, 17/100, 18/30, 18/108, 19/60, 19/97, 20/75, 20/82, 21/73, 21/94, 22/41, 22/50, 22/56, vs. Bu Kur'an'ın sadece ilk yarısıdır. Devamını, “iman edin ve salih amel yapın” ilkesini kitabın diğer yarısında da aynı şekilde bulması için okuyucuya bırakıyorum.

İman edip salih amel işlemek -Kur'an'ın sayısız yerinde ve aynı zamanda tüm insanların kalplerinde de yazılı bulunan insan hayatının sarsılmaz bu iki kanunu- her namazdan, oruçtan, sadakadan ve ibadetten daha büyük önceliğe sahiptirler. Ancak onları takip edip

saygı duyarsak, yani iman edip salih amel işlersek biz Müslüman'ız. Onlarsız biz öyle değiliz. Beş vakit ve diğer güzel şeylere rağmen. Çünkü bunlar, bu iki büyük ve basit hükme karşı adeta şeklin içeriğe, fikrin tekniğe, hedefin vasıtaya olan ilişkisi gibidir. Hatta bu şekillerin içerikle, canlı imanla doldurulmuş mu olacağı yoksa boş ve cansız taşlaşmış kabuklar mı olacağına, hakikaten iman edip iyi amel işlediğimize bağlıdır. Bu iki kanun seviyesine yavaş yavaş Kur'an'ın diğer bütün talepleri, emirleri, tavsiyeleri ve yasakları eşitlenebilir. Onların kendileri ise temel, biri diğerine dönüşemez. Çünkü İslâm'ın özünü oluşturmaktadırlar. Sadece dinden, onun dışı vurulduğu, teyit edildiği ve kontrol edildiği ameller olmaksızın, İslâm yoktur. Ve tersine, sadece iyi amellerden, içinde onların gerçek sebebinin olduğu, onların metafizik öneminin, dünya resminin genelinde onların yerini ve gerekliliğinin görüldüğü iman olmaksızın da İslâm yoktur. Allah'ın emri olduğu için iyi amel yapıyor, yasakladığı için de kötülüklerden saklanıyorum. İyi amel işleyerek ben mükemmel olmayan bir dünyanın düzeltilmesine, mükemmelleştirilmesine Allah'a yardımcı oluyor, O'nunla işbirliği içinde bulunuyorum. (Bakara, 152). Benim katkım olmaksızın dünyanın bir kısmı ebediyen eksik, bitmemiş, gerçekleşmemiş olarak kalacaktır. Bu sebeple sadece iman edemem, aynı zamanda faal olmak, eylemlerde bulunmak ve çalışmak zorundayım. Hıristiyanlıktaki sevginin parolası (“Yakınını, kendini sevdiğin gibi sev”), Hinduizm'deki zulümsüzlük hükmü (“satiyagrahe”) veya Marksizm'deki “çalışan halkın iktidarı” veya “ihtiyaca göre paylaşım” (veya ona benzer bir şey) neyse, İslâm'da o, “iman etmek ve iyi amel işlemektir.” Bu hükümde, birincisi iç davranış, bir bilgi, şuur, kararlılık, dünya ve fezanın iç resmi olan (iman etmek) ve ikincisi (iyi amel işlemek) ise o iman ve şuura uygun davranmak, yani faaliyet, tek kelimeyle imanın dış görünümü, İslâm'ın o temel iki direği bulunmaktadır. Biri İslâm'a olan aidiyetinin sübjektif, diğeri de objektif olan tarafıdır. İslâm'a göre insani ve bu sebeple de İslâmi olan her şey son raddede iman etmek ve iyi amel işlemekten oluşmaktadır. İslâm'ın bütün iyi niyet sahibi insanları davet ettiği iki hedef bunlardır.

İslâm'ın bu tarafını öne çıkarmak neden önemlidir? İnsan namaz kılabilir, oruç tutabilir ve hatta (nispeten zor olan) zekât bile verebilir. Fakat yine de boş kalabilir. Tersine, bir insan Kur'an'ın iyilik yapma emrini takip edip de insana dönüşmeden ve de öyle kalmadan olmaz. Çünkü basit bir sebepten dolayı o aynı anda başka bir şey (iyi ve kötü olmak) olamaz. Çünkü namaz hedef değil, araçtır.

Genelde düşünüldüğü gibi inanca olan ana tehlike dinsizlerden gelmemektedir. Hakiki tehlike zayıf, layık olmayan inananlardan gelmektedir. Din, dinsizlikle olan polemik veya mücadelede ortaya çıktı, yaşadı ve ayakta kaldı. İnsanlık kadar eski ve belki de onun kadar kalıcı olan bu karşılaşma, dini ve onun iç hayatını sadece kuvvetlendirebilir, onun sebeplerini temizleyebilir, şuurunu uyanık tutabilir. Burada duruşlar açık, ilişkiler de temizdir. Ancak kurallar, kurumlar, hiyerarşi, poz, söylemler ve kendi kendini yanıltma ile kendini göstermiş olan şekli imanla ne yapacağız? Bazen bu çıplak şekildeki anlam yitirme hadisesi, inanılmaz dereceye

kadar yükselir, mesela günde beş defa yıkanmak ve temizlenmemek gibi. Doğuda, camide öyle insanlar gördüm ki abdesti öyle rutin bir şekilde alıyorlar ki vücudun yıkanması gereken bütün uzuvlarını yıkamayı biliyor fakat yine de pis kalıyorlar. Şaşırılmış olarak soruyoruz: Bunu nasıl becerebiliyorlar? Bu, suyla dolu bir havuza atlamak ve yine de kuru kalma becerisine eşit bir şey değil midir? Bütün beceri ise yıkamanın ıslak elle mesh etmeye dönüşmesindedir. Temizlik kaybolmuş, sadece semboller kalmıştır. Burada abdestin başına gelenler, İslâm'ın bütün veya neredeyse bütün hükümlerinin başına gelmiştir. İslâm, boş ve muhtevassız bir ritüele indirgendi. Tabîî olarak da, gerçek hayattaki sonuçlar da aynı şekilde yenilgi vericidir.

Bu sebeple de, bana biri “İslâm nedir?” diye sorduğu ve özellikle de bunu çocuğum yaptığı zaman cevabım şu olacaktır: iman etmek ve iyi amel işlemektir. Ondan sonra da namaz, oruç, zekât ve hac hakkında konuşurum ve sonunda da şunu vurgularım, bunlar ibadetlerdir. Eğer senin ruhun Allah'a olan imanla ve davranışların iyilik etmekle doluyorsa onlar İslâm'a aittir. Yok, eğer bunlar yoksa bu ibadetler diğer bütün boş inançlar gibi anlamsızdırlar.

Söz konusu durum, bütün insanî yorumlara ve uygulamalara rağmen, her zaman yeniden İslâm'ın kaynaklarına ve ana kaynak olarak da Kur'an'a neden dönmemiz gerektiğini açıklamaktadır. İslâm'da sadece Kur'an tam ve bütün bir hakikattir. O Allah'ın kelâmıdır. Şartlar insanîdir, çok fazla insanî...

(Eylül, 1978)